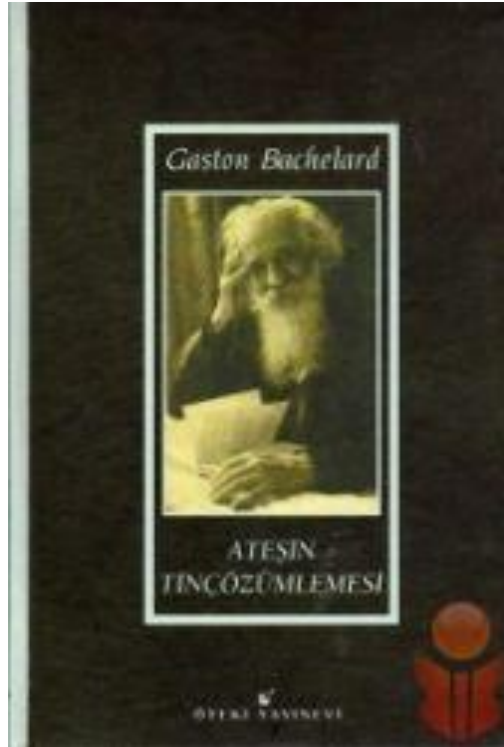

Gaston Bachelard (1999). **Ateşin Tinçözümlemesi**, Çev. Nail Bezer, Ankara: Öteki Yayınevi, II. Baskı, 127 s. ISBN 975-8012-30-4

Nagihan KUNDUZ*

Öteki yayınlarından, Nail Bezel'in çevirisiyle basılmış olan bu çalışma Gaston Bachelard'ın düşünce tarihi içinde yer alan, özellikle on yedinci yüzyıldan on dokuzuncu yüzyıla kadar olan dönemde Batı insanının ateş konusunda ne duyduğu, düşlemlediği ve düşündüğü üzerine "Yazın eleştirisi" niteliği taşıyan dil, bilim, felsefe ve yazın eleştirisi alanlarını kapsamaktadır. Bu çalışmada amaçlanan, ateşin tinçözümlemesini yapmak değildir; ateşi duyan, ateş üzerine düşünüp yazmış olan kişilerin tinçözümlemesidir.

Ateşin Tinçözümlemesi adlı bu çalışma genel itibariyle Çevirenin Notu (s. 7-9), Ön Söz (s. 10-16), Birinci Bölüm "Ateş ve Saygı: Promete Karmaşası" (s.17-23), İkinci Bölüm "Ateş ve Düşlem: Empedokles Karmaşası" (s. 24-31), Üçüncü Bölüm "Tinçözümlemesi ve Tarihöncesi: Novalis Karmaşası" (s.32-54), Dördüncü Bölüm "Cinselleştirilmiş Ateş" (s. 55-71), Beşinci Bölüm "Ateşin Kimyası: Sahte Bir Sorun'un Tarihi" (s.72-96), Altıncı Bölüm "Alkol: Alevlenen su Punç: Hoffmann Karmaşası Kendiliğinden Yanma" (s.97-112), Yedinci Bölüm "Ükuleştirilmiş Ateş: Ateş ve Arılık" (s.113-122), Sonuç (s. 123-127) olmak üzere on bölümden oluşur. Çevirenin Notu'nda: Nail Bezel eseri çevirmeye nasıl karar verdiğine, çeviri yürüdükçe başlığın Ateşin Tinçözümlemesi olmasına karar kıldığına değinmektedir. Bu yapıtta Bachelard'ın temel izleği ve

* KTÜ Sos. Bil. Ens. Türk Dili ve Ed. Böl. Yeni Türk Ed. ABD Yüksek Lis. Öğr. El-mek: nkunduz52@hotmail.com

işlevi nedir? sorusuna cevap olarak “yazın eleştirisi” denilmekte ve Bachelard’ın yazında en çok örneklediği türün şiir olduğu belirtilmektedir.

Bachelard Ön Söz’de: Özetle amacının okura ders vermek değil; ancak ustası olduğu bir alışkanlığı okura da benimsetmek istediğini: bunun da kendine gülme alışkanlığı olduğunu ifade etmektedir. Yazar, ayrıca kitapta anılanların 17. ve 18. yüzyılın bilimsel kitaplarını okuyarak geçirdiği bitmez tükenmez zaman sürecinde topladığı verilerin yalnızca küçük bir bölümü olduğu ve konunun ancak ana çizgilerini verdiğini eklemektedir (s.10-16).

Çalışmanın giriş mahiyetindeki I. bölümü olan “Ateş ve Saygı: Promete Karmaşası”nda genel itibarıyla ateşin her şeyi açıklayabilecek ayrıcalıklı evrensel bir olgu olduğu; toplumsal, bilimsel, dinî olguları evrensel açıklamanın ilkelerinden biri olduğu belirtilmektedir. Yazar kendi hayatından örnek vererek promete karmaşasını somutlaştırmaktadır. Bizi babalarımızdan, ustalarımızdan daha çok bilmeye iten eğilimlerin tümünü Promete karmaşası adı altında toplamaktadır.

Kitabın II. bölümü olan “Ateş ve Düşlem: Empedokles Karmaşası”, daha çok ateş karşısında oluşan düşlemleri ele almaktadır. Ateşin insan ruhunda uyandırdığı hisler, çağrışımlar üzerinde durulmaktadır. İçinde ateşe olan sevgi ve saygının bulunduğu, yaşama ve ölme içgüdülerinin birleştiği tam bir karmaşaya Empedokles karmaşası denilmektedir. Yazar çeşitli eserlerden ateşin farklı düşlemlerine dair örneklemelerde bulunmaktadır. En çarpıcı örneklerden biri D’Annunzio’nun La Foscarina’sıdır. Burada büyülenmiş biçimde camcı fırını izlerken, bir tören ateşinde ölüm dilenilmektedir. “cenaze töreni ateşinin çağrısı” çok değişik koşullarda temel bir şiir teması oluşturduğu gözler önüne serilmektedir. Victor Hugo’dan Henri de Regnier’ye, Herkül ateşi bize insanlığın yazgısını göstermek üzere doğal bir simge olarak sürmüştür. Nesnel bilgi açısından tümüyle yapay olan ateşin, bilinçaltı düşlemlerde derin ve etkin gerçekliğini sürdürmekte olduğu gösterilmektedir.

Yazar, kitabın III. bölümü “Tinçözümlemesi ve Tarihöncesi: Novalis Karmaşası”nda, tinçözümlemesinin henüz bir dizgeye dönüştüremediği bir konu olan bilimsel açıklamaların, tarihöncesi insanların bulgularıyla ilgili, nesnel açıklamaların incelenmesi yapılmaktadır. Bu bölümde, akılcı açıklamaların yetersizliği gösterilerek, C. G. Jung’un gözlemleri birleştirilmekte, tamamlanmakta ve çağdaş bilimsel araştırmalar eleştirilmektedir. C. G. Jung gibi Bachelard de bütün ilkel etkinliklerde Libido’yu oluşturan öğeleri bir dizge içinde araştırmayı önermektedir. Yazar, dünya üzerinde gelenekselleşmiş, ateşi içinde barındıran kültürel olguların altında yatan tinsel anlamları göstermeyi amaçlamaktadır. Novalis karmaşası sürmeden, sıcaklığı paylaşma gereksiniminden oluşan bu içtepiden ateşi birleştirmektedir. Söz konusu kompleks, ısı duyusunun duyumuna ve kökleri derinde olan ısıdan gelen mutluluk bilincine dayandırılmıştır. “Isı sahip olunacak bir şeydir; kıskançlıkla korunmalı, bir armağan olarak ancak birlikte eriyip birleşebilecek seçilmiş birine verilmelidir. Işık nesnelere yüzeyinde oynar, güler; ancak ısı derinliklere işler”. *Novalis karmaşasında* derinliklere işleme, nesnelere içine, varlıkların içine girme gereksinimi, iç ısı sezgisinin çekiciliği ile açıklanmaktadır.

“Cinselleştirilmiş Ateş” başlıklı IV. bölümde ise, Ateşin nesnel bilginin tinçözümlemesine olan gereksinimi üzerinde durulmaktadır. Canlı ve cinselleştirilmiş ateş sezgisinin yanılı yorumu gösterilmekte; bilinçaltı cinselleştirmenin temel ilkesine göre, örtülü olan bütün şeylerin dışı olduğu buna bağlı olarak ateşin dışı öğe olduğu yaklaşımının nesnelliği tartışılmaktadır. Bachelard, Simya’nın ateşe yüklediği derin anlamı anlamak için simyanın bir erkek uğraşı olduğu üzerine dikkatleri çekmektedir.

V. bölüm “Ateşin Kimyası: Sahte bir Sorun’un Tarihi”nde yazar, inceleme alanını biraz değiştirerek, *ateşin ürettiği olguları* açıklama yönünde nesnel bilginin çabalarını incelemektedir.

Daha önceki bölümlerde etkisi gösterilen değerlendirmelerin sorunun bilimsel yanını bozduğu düşüncesiyle bu sorun bilim tarihinin bir sorunu olarak değerlendirilmemektedir. Bu nedenle, bu bölümde yalnızca ateş konusundaki sezgilerin bilimin içinde biriktirdiği *şaşırmışlıkları* ele alınmaktadır. Ateşin kimyasını inceleyen çalışmaların tespitleri, bu konu üzerine yapılmış ilkel deneylerle, safça gözlemlerle sonuçlar arasındaki oransızlık belirtilmekte; ağır eytişimsel savlamaların kurucusunun bilinçaltı olduğu tespiti yapılmaktadır.

Kitabın VI. bölümünü oluşturan “Alkol: Alevlenen Su, Punç: Hoffmann Karmaşası Kendiliğinden Yanma”da, ilk olarak alkolün bulunuşu ile en belirgin fenomenolojik çelişkilerin ortaya çıktığı; bunun da insan düşüncesinin büyücü etkinliğinin bir başarısı olduğu tespitinde bulunmaktadır. Buna göre konyak ya da dirim suyu, ateş suyudur. Alkole, öz niteliği açıkça belli olan birçok değer atfedilmiştir. Bu değerlerin neler olduğu ve kimler tarafından verildiği üzerinde durulmaktadır. Neticede hepsi düşüncü olan bütün bu öykücülerin, hekimlerin, fizikçilerin ve romancıların aynı imgelerden yola çıktıkları ve aynı düşüncelere vardıkları ifade edilmektedir. Hoffmann karmaşası onları bir birincil imgeye, bir çocukluk anısına bağlamaktadır. Hepsi kendi mizaçlarına göre, kendi kişisel “kurgu”larına uyararak, düşündükleri nesnenin öznel ya da nesnel boyutunu zenginleştirmektedirler.

Eserin VII. bölümünü oluşturan “Ülküleştirilmiş Ateş: Ateş ve Arılık” bölümüne, ateşe atfedilen arılık ve katışıklık eytişimi olgularını incelemekle başlanmaktadır. Cinselleştirilmiş ateş konusunda söylenenler anımsanırsa, ateşin bazen günah ve kötülük belirtisi oluşu vurgulanmaktadır. Bu bölümde, cinsel itkilere karşı tüm savaşım ateşe karşı bir savaşım simgeleştirilmektedir. Ateşin gerçek anlamda ülküleştirilmesi, ateşin ve ışığın görüngübilimsel (fenomenolojik) eytişimini izleyerek biçimleştiği belirtilmektedir. Novalis’in aşkınlık ilkesi özetlenerek ışığın, yanma olayının özü olduğu, ışığın yalnızca bir simge değil aynı zamanda arılığın bir etmeni olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle ışık “tinsel aydınlanmanın temelidir” denilmektedir.

Çalışmanın son bölümünü oluşturan Sonuç kısmında, yaratıcı yaşamın asıl sorununun şiir çizgisinin kurgu birliği konusundaki saf ve bencil ülküyü bırakarak, güçlerin çözülüşüne yönelmesi gerekliliği belirtilmektedir. Kitapta imge etmenleri arasında en çok eytişimleşen (dialectise) etmenin ateş olduğu gösterilmeye çalışılmaktadır. Bu aşamada ateş hem özne hem nesne’dir. Sonuç itibarıyla “ateşle bağıntılı bütün karmaşalar sancılı karmaşalardır, aynı anda nevroza ve şiirselliğe götürmektedir. Bunlar yönü tersine dönebilir karmaşalardır: Kişi ateşin eyleminde ya da dinginliğinde, alevinde ya da külünde cenneti bulabilir.” tespitiyle bitirilmektedir.

Eserin önemi ve değeri, özelde Batı insanının ateş imgesiyle ilgili ne duyduğu, düşlemlediği ve düşündüğünden hareketle evrensel insan varlığının ateş olgusuna yüklediği değerler dizgesini yansıtabilecek yetkinliğe ulaşmasında yatmaktadır. Eser, ateş’in özellikle şiir türündeki anlamlandırma çalışmalarına katkısıyla yorum sahasındaki kaynak kitap ihtiyacını nispeten karşılar; tabi yeterli değildir. Eserin yeni basımlarının yapılmıyor olması okurla buluşması önündeki en büyük engeldir.